

Možda je u svemu bilo ponekad (u nekim slučajevima kad je bilo u pitanju obeležavanje lokalnih događaja muzejskim postavkama) i pretencioznosti. Naročito ako se na sve to gleda danas sa aspekta aktuelnih društvenih zbivanja i u kontekstu ulaganja u postavke i muzeje kompleksnog tipa. Ali pogrešno bi bilo da se sada krene u obrnutom smeru i sve što se odnosi na NOR i revoluciju stavlja u drugi plan. Muzejski radnici moraju realno prilaziti ovom problemu i insistirati na još razvijenijoj muzejskoj mreži bez obzira na to o kojem tipu muzeja ili postavke je reč, pri čemu NOR i revolucija ne trebaju da budu povlašteni ni zapostavljeni, kao što to nije trebalo biti ni do sada.

Primljeno: 19. 1. 1990.

* Sa teorijskog stanovišta to nisu klasični muzeji iako neki od njih imaju i svo obležja klasičnog muzeja (npr. Spomen-područje Jasenovac, Muzej II AVNOJ-a, Spomen-park Kragujevac i sl.). Ti kompleksi po pravilu nude vrlo različite sadržaje, multimedijalni prikaz istorijskog događaja, imaju ugostiteljsko-turističku ponudu i vrlo dobre službe organizovanog prihvata posetilaca

SUMMARY

Permanent displays with the theme of the Resistance War and Revolution in Vojvodina

Mladenko Kumović

During the first years after World War II were museums that had closed down during the war reopened and a number of new museums and collections established. The Museum of the Workers' Movement and the People's Revolution in Vojvodina was founded in 1956. Its architectural design was made by Ivan Vitić from Zagreb. The construction began in 1960 to be completed in 1972 when the permanent display opened as well.

The specific features of the display designed by Đuka Kavurić are: artistic composition of museum objects into forms that symbolize or illustrate historical events, a large number of artists' contributions and illustrations, and architectural solutions to brighten the monotony of the paper material, use of audiovisual media with the focus

on war tactics in the plains, where ammunition, food, the printing press etc. had to be hidden under ground.

The museum staff has lately been considering a change and reconstruction of the display.

Museums of the Revolution were founded in the sixties, whereas in the seventies and eighties the activities were extended and various institutions were established, dedicated to the events and personages of the Resistance War and Revolution. Three such units were established in Vojvodina: on Fruška gora, the Museum of the Battle at Batina opened in 1981 and the Memorial of the Srem Front in 1988. Memorial displays were opened in the houses of two World War II heroes. Collections concerning the workers' movement, the resistance war and the revolution were also founded within regional museums.

The central and basic institution for the development of the network of such displays was in most cases the Museum of the Socialist Revolution of Vojvodina.

PRIPREMA NOVOG POSTAVA U VOJVODANSKOME MUZEJU

Jadranka Vinterhalter

vojvodanski muzej u Novom Sadu kompleksnog je tipa, obuhvaća arheološku, etnološku i povijesnu zbirku, te obavlja niz muzejskih djelatnosti: od konzervatorske, obrazovne, bibliotečne, izložbene... do poslova matične muzejske ustanove

za područje SAP Vojvodine. Osnovan je 1947. godine, a iz njega su kasnije izdvojene i formirane kao nove institucije Muzej socijalističke revolucije Vojvodine, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, Muzej grada Novog Sada, Pozorišni muzej Vojvodine. Usprkos dugogodišnjoj tradiciji i bogatim aktivnostima, Vojvodanski muzej

Vojvodanski muzej, Novi Sad – atrij prije obnove; iz fototeke Vojvodanskog muzeja

sve do danas nije imao svoga stalnog postava, i više od četvrt stoljeća bio je jedan od nerijetkih naših »muzeja – podstanara«, za koje se vrijeme selio čak tri puta. Tek je 1974. godine muzej smješten u sadašnju zgradu (Dunavska 35) sagrađenu 1900. godine, prema projektu arh. Dyula Wagnera. Zgrada nekadašnjeg Suda morala je biti temeljito renovirana za muzejske potrebe i funkcije.

Radovi na adaptaciji, obimni i dakako skupi, izvedeni su u dvije faze. Početak adaptacije seže u prve godine nakon preseljenja, a prema projektu beogradskog arhitekta Aleksandra Deroka i njegovih suradnika. U drugoj fazi kada se muzejski prostor proširio na potkrovlje i podrum, adaptacija je izvedena prema projektu arh. Vlaste Petrović. Građevinski radovi na zgradi dovršeni su 1989. a sada je u toku uređenje stalnog postava koji bi se trebao otvoriti 30. maja 1990. na dan osnivanja Vojvodanskog muzeja.

Nakon dvije rekonstrukcije, muzejski prostor sada obuhvaća ukupno 6424 četvorna metra u zgradi u kojoj još 10 prostorija pripada drugoj instituciji (Pokrajinsko veće za prekršaje). Realne su šanse da muzej dobije i taj prostor. Monumentalni ulazni hol razvodi dalji tok kretanja po vertikali i horizontali. U podrumu, prije neupotrebljivom, sada se nalaze depoi za kamene predmete (arheološki materijal) kojima eventualna vlaga ne bi toliko štetila, zatim radionice i skladište, a upravo se uređuje interni društveni klub. U prizemlju se nalaze radne prostorije osoblja muzeja, konzervatorski ateljei, fotolaboratorij i biblioteka. Centralno, monumentalno stepenište vodi na prvi kat sa svečanom dvoranom površine 140 četvornih metara, predviđenom i za povremene izložbe. Stalni postav prostire se na 1700 četvornih metara prvog kata, s optimalnom dispozicijom kružnoga kretanja koje je moguće iz dvorane u dvoranu, ali i iz hodnika koji se pruža paralelno i s kojim su povezane sve dvorane. Na etaži potkrovlja smješteni su suvremeno muzeološki opremljeni i izvedeni depoi zbirki u kojima se čuva i štiti gotovo 100.000 predmeta, koliko Vojvodanski muzej posjeduje. Na istoj etaži su i radni prostori. U zgradu je interpoliran teretni lift, a uređena su i dva atrija predviđena za različite aktivnosti namijenjene širokoj publici.

Kako je rad na uređenju postava u Vojvodanskome muzeju u toku, zanimljivo je na primjeru upravo tako velikog i kompleksnog muzeja pratiti proces od ideje do realizacije stalnog postava. Veoma obiman, složen i stručan posao komponiranja i instaliranja stalnog postava uključuje čitav niz stručnjaka – od muzejskih radnika same ustanove do vanjskih suradnika različitog profila: arhitekata, dizajnera, likovnih umjetnika, fotografa, maketara, stolara, izvođača radova itd.

Novi postav ima svoju »prehistoriju«, naime realizira se tek treća arhitektonska koncepcija jer se od prve dvije odustalo. Arh. Zoran Petrović (Beograd) sa suradnicima autor je prve varijante stalnog postava, nastale 1974. godine. Muzej je desetak godina kasnije isti posao povjerio arhitektima Slobodanu i Jelisaveti Mašić (Beograd) koji su koristeći se i našim i svjetskim muzeološkim iskustvima predložili projekt koji bi se bazirao na primjeni audiovizualnih medija, što je, čini se, bio prevelik finansijski zalogaj za Muzej, te se i od njega odustalo. Konačno je prihvaćen projekt arh. Vlaste Petrović (Novi Sad) u suradnji s Draganom Radovanovićem (realizacija je povjerena Investprojektu iz Novog Sada) kojima je to bio prvi muzejski projekt, a uključuje uređenje interijera, osvjjetljenje prostorija i projekt vitrina, postamenata i druge opreme. Idejnu koncepciju postava razradili su kustosi Vojvodanskog muzeja u zajedničkom, timski pripremljenom elaboratu, koji je iznesen Savjetu stalne postavke, sastavljenom od stručnjaka izvan kuće. Na osnovi njihovih primjedbi i prijedloga koncepcija je revidirana i usvojena 1988. godine. Nadalje je stručni tim (kustosi) elaborirao sinopsis s rasporedom tematskih cjelina u prostoru postava, napravljen je popis tema i muzejskih predmeta, i još detaljnije, određen je raspored vitrina u prostoru i predmeti koji idu u pojedine vitrine.

Osnovna tema postava jest kulturno-povijesni razvoj na tlu Vojvodine (prvotni naslog *Čovek Vojvodine* je napušten), koji se kroz tri osnovne ljudske djelatnosti: 1. naselja – stanovanje, 2. duhovni život i 3. privreda, kronološki prati od paleolita do naših dana. Početnu teškoću u realizaciji te koncepcije izazvala je predviđena pozajmica (preuzimanje) određenog broja muzejskih

Vojvodanski muzej, Novi Sad – obnovljeni atrij; iz fototeke Vojvodanskog muzeja

Vojvodanski muzej, Novi Sad – detalj zgrade nakon obnove; iz fototeke Vojvodanskog muzeja

predmeta iz drugih muzeja da bi se »složile kockice« čitave priče. Pokazalo se nemogućim dobiti muzejske predmete u vlasništvu drugih institucija, jer su uglavnom traženi predmeti bili eksponati iz njihovih postava, a bilo je riječi i o ključnim izlošcima. Kao što je naprimjer tražena ploča iz Sirmijuma, iz Arheološkog muzeja u Zagrebu. Potvrdilo se da Vojvodanski muzej mora računati samo na vlastiti materijal, da se oko »praznina« mora domišljati i tražiti nadomjestke (kopije, likovne prikaze, fotografije), jer u krajnjoj instanci stalni postav treba pružiti gledaocu najbolju moguću selekciju muzejskih

predmeta iz svojih fundusa.

Interijer je projektiran klasično i sukladno staroj arhitekturi zgrade – s veoma visokim tavanicama, prostranim odajama, velikim prozorskim površinama. Zidovi su u diskretnim sivim nijansama, a sva stolarija kao i vitrine i postamenti obojeni su bijelo. Posebno se inzistiralo na drvenini koja optočava sve otvore između prostorija i koja je bogato profilirana. Jednako su tako profilirani drveni nosači zastora iznad prozora, koji se produžavaju u horizontalni fiz što teče iznad visine prozora. Takva rješenja daju monumentalnost koja odgovara prostoru, ali ga »otežavaju« kada on počne funkcionirati kao kontekst za muzejski postav.

Ista ekipa projektirala je vitrine, postamente i table za koje je uzet kao osnovni element modul dimenzija 80×80 cm. Varirajući modularne mogućnosti s muzejskim potrebama, nastalo je više tipova vitrina: zidne za dvodimenzionalni materijal i vitrine u prostoru različitih dimenzija od kojih su najveće visoke 240 cm (80×3). Sve vitrine imaju drvene baze, bijelo obojene i bogato profilirane, čime su usklađene s ostalom drveninom u postavu, a na prvi pogled asociraju na bazu grčkog stupa. Uz postamente izrađene u istom stilu, monumentalni i u biti glomazni mobilijar postava zapravo zatrpava prostor, posebno niske vitrine koje djeluju zdepasto. Kako su arhitekti nastojali projektirati što čistije vitrine, bez dodatnih elemenata i konstrukcija, došli su do rješenja vitrine čije su sve stijenke staklene i čija se jedna ploha odmiče sistemom ladice da bi se prodrlo u unutrašnjost (razmještaj i promjena eksponata, čišćenje...). Zbog potrebe manipulacijom velikom staklenom plohom, nužno je bilo da su vitrine izrađene od stakla debljine 10 mm i sa specijalnim sistemom osiguranja – potpora kada se staklo odmiče. Stakla te debljine djeluju »obojeno« i postoji opasnost od reflektiranja. Zapravo će se o efektu moći govoriti tek nakon što se instaliraju muzejski eksponati jer je postav izložbe svojevrsna muzejska mizanscena koja doživljava svoje ostvarenje tek kada se muzejski predmet digne, okači, postavi u osmišljeni prostor i logično okruženje. Vitrine je prema projektu arhitekata izvela Lesnina iz Ljubljane, čiji su radnici i montirali elemente u postavu. Ipak, ostaje utisak da su vitrine »ugušile« prostor, vrlo je malo zidnih površina predviđeno

Vojvodanski muzej, Novi Sad – detalj zgrade prije obnove; iz fototeke Vojvodanskog muzeja

za eksponate, a još manje predmeta u slobodnom prostoru. Za instalaciju na zidu predviđene su drvene table sastavljene također na modularnom principu od elemenata dimenzija 80 × 80 cm. Na njima su prezentirane karte, likovne predstave (paleolit, migracije, velikani kulture...). Svaka predstava koja dolazi na pano bit će otisnuta (ne kaširana), a table će biti fiksirane za zid. Razmišljajući o svakom detalju postava muzejska ekipa koja radi na tom poslu predviđela je već i legende koje će biti razrađene u tri tipa: uvodne, tematske i predmetne, a čija dužina neće premašivati 1,5 karticu teksta. Već je dizajniran i trokut od pleksiglasa s brojem koji će markirati predmet na koji se legenda odnosi, dok će legenda biti ispisana (otisnuta) na staklu vitrine.

Poseban problem svakog postava je osvjjetljenje koje je u Vojvodanskom muzeju rješavala ista ekipa arhitekata. Kako je predviđeno pokrivanje prozora zastorima, u izložbenom prostoru će se koristiti umjetno osvjjetljenje. U cjelokupnom prostoru proveden je sistem siluks osvjjetljenja – metalni elementi u obliku cijevi su nosači za neonsko svjetlo i spotove. Budući da je tavanica veoma visoka, a osvjjetljenje mora biti neposredno iznad vitrina, nastao je friz od cijevi kao veoma uočljiv, čak nametljiv element na zidu. Ovim vanjskim osvjjetljavanjem izbjegnuta je unutrašnja, lokalna rasvjeta u vitrinama koja je sa stanovišta osvjjetljenja optimalna, ali ne i sa gledišta zaštite predmeta. Time su izbjegnuti i problemi oko promjene žarulja i neonskih cijevi kada pregore. Ipak, ostaje da se provjeri kako će predmeti biti osvijetljeni kada se postav realizira.

Iz ovoga sumarnog prikaza radova u toku, očigledno je koliko je složen i osjetljiv zadatak postavljen pred brojnu ekipu koja radi na stalnom postavu Vojvodanskog muzeja. O realizaciji ćemo svakako pisati, nadamo se već u narednom broju časopisa, a ovaj prikaz treba shvatiti kao naznaku problema s kojima se suočava svaki muzealac koji pristupa radu na novom postavu.

Primljeno: 5. 3. 1990.

SUMMARY

Preparations for the new display in the Museum of Vojvodina in Novi Sad

Jadranka Vinterhalter

The Museum of Vojvodina in Novi Sad, established in 1947, did not have a permanent display in spite of its importance and many activities. In 1974 the museum was placed into the building of the former Court of Justice, built in 1900. The adaptation of the building was carried out in two stages and was completed in 1989. The new museum display has been arranged and planned to open in May 1990.

The museum has been extended to an area of 6.425 square metres. The basement has been adapted to house storage for archaeological material, workshops, other storerooms and a cafeteria. In the basement there are administrative and other offices, conservators' studios, a photographic laboratory and the library. The permanent display is arranged on 1.700 square metres of the first floor with an optimal circular direction for the movement of visitors from one exhibition room to another. The attic contains depots with modern museological equipment for the collection of almost 100.000 objects of the museum's holdings.

The basic theme of the display is the historic and cultural development in Vojvodina by subjects such as housing, spiritual culture and economy from the Paleolithic to the present.

The project has been described from its idea to the realization of the permanent display on the example of this large and complex museum. The project included curators of the museum and collaborators of various profiles from other institutions.

MUZEOLŠKA OBNOVA MUZEJA U LJUBLJANI

Ljerk Metej

Muzejski dokumentacioni centar

Zagreb

azvoj muzeologije kao znanosti, novi koncepti i suvremeno shvaćanje uloge muzeja u društvu uzrokovali su, u zadnjih 10-ak godina, u svijetu gradnju velikog broja novih muzeja te brojne obnove muzejskih zgrada i stalnih postava. Taj

trend promjena, naročito iz zapadnoevropskih zemalja, zahvaća zadnjih godina i našu sredinu, a najprije, što je i razumljivo, sredine s najdužom muzeološkom tradicijom i najstarijim muzejima.

Jedna od tih sredina je Ljubljana, gdje je već 1821. otpočelo sistematsko prikupljanje građe za nacionalni muzej Slovenije (danas Narodni muzej). Upravo najstariji i najveći muzeji u Ljubljani u fazi su značajnih promjena uzrokovanih dugogodišnjim neriješenim problemima prostora, neadekvatnog smještaja ili programa rada, ali i zbog promjena u vođenju kulturne politike republike i načina financiranja kulturnih ustanova koje su u toku. Tako će neki muzeji doživjeti promjenu lokacije, adaptaciju ili proširenje, neki promjenu koncepcije stalnog postava, a neki i promjenu lokacije i koncepcije stalnog postava te stručnog rada i kompetencija općenito.

Promjene koje su u toku logičan su slijed traženja i prijedloga koji već niz godina dolaze iz stručnih muzejskih krugova Slovenije. Kada je 1986. godine dovršen i objavljen projekt »Naravna in kulturna dediščina ter njeno varovanje – analiza«¹, počinju ozbiljnija razmišljanja i prijedlozi o mogućem modelu organizacije muzejske službe u Sloveniji. Jedan od poznatih, publiciranih, prijedloga za uspostavu i djelovanje mreže muzeja u Sloveniji izradio je dr. Tomislav Šola² nakon stručnih konzultacija sa stručnjacima iz Narodnog muzeja u Ljubljani. Njegov prijedlog rađen je, u dogovoru s muzealcima, kao idealna verzija koja nije akceptirala trenutne, pojedinačne, strukovne interese kao ni financijske (ne)mogućnosti. To su i osnovni razlozi što se, za sada, i ne pomišlja na realizaciju.

Kako se u nizu starijih i novijih dokumenata vezanih uz mrežu ili organizaciju muzeja u Sloveniji naglašava važnost centralne muzejske institucije (do sada je to uvijek bio Narodni muzej) koja bi oko sebe okupljala sve druge muzeje u cilju poboljšanja međusobne suradnje i kroz to cjelokupne brige za nacionalnu baštinu, i ovaj je prijedlog akceptirao tu potrebu.

Međutim, navedeni projekt mreže muzeja kao istaknutu muzeološku novinu predviđa osnivanje i gradnju konceptijski potpuno nove ustanove – Centra za slovensko dediščino, koja bi, usko povezana s Narodnim muzejem predstavljala centralnu muzejsku instituciju Slovenije s kojom bi ostali nacionalni muzeji surađivali i zajedno s manjim muzejima u Ljubljani i republici bili organizirani po sistemu subordinacije. Takvu mrežu muzeja većina slovenskih muzealaca i stručnih muzejskih službi nije prihvatila. U cijelom je projektu najsporniji upravo Centar za slovensko dediščino, odnosno stalna izložba *Slovenianum*, koji, za današnje prilike, na suviše heteričan način centralizira ukupnu slovensku baštinu. Centar bi se sastojao od stalne izložbe kao glavnog sadržaja te niza pratećih službi i djelatnosti od konzervatorsko-restauratorske službe, radionice za popravak predmeta, muzejske prodavaonice, parka skulptura, amfiteatra, lapidarija, prostora za povremene izložbe, restauracije itd.